

О.В. Турута

Харківський національний університет радіоелектроніки
канд. юрид. наук, доц. каф. філософії, доцент

О.О. Жидкова

Харківський національний університет радіоелектроніки
ст. викладач каф. філософії

ПРОГНОЗУВАННЯ І НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЖИТТІ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА

У сучасному суспільстві особлива роль належить інформації і знанням. Сьогодні чітко позначився клас нових видів загроз і небезпек, пов'язаних із застосуванням новітніх технологічних засобів, які мають безліч варіантів свого прояву: спотворення інформації, фальсифікація реальності віртуальними світами, маніпулювання свідомістю людей, підміна цілей і способу життя нав'язаними стандартами. Перераховані процеси і багато інших, перш за все, обумовлені соціальними аспектами інформаційної взаємодії. Осмислення сукупності інформаційних процесів щодо забезпечення їх безпеки має важливе значення для суспільства. Якісно новий підхід, який би розглядав інформаційну безпеку не тільки в конкретно-прикладних аспектах, а як внутрішній стан всієї соціальної системи, представляється перспективним напрямком у вивченні проблем даної галузі, що забезпечує ефективне функціонування та успішний розвиток, як інформаційної сфери, так і соціуму в цілому. На сьогоднішній день, очевидно, що діюча система безпеки України повинна організувати захист основних прав і свобод, гарантувати рівноправну участь всіх суб'єктів інформаційної взаємодії в системі глобальної безпеки.

Ключові слова: інформаційні технології, інформаційна безпека, основні права і свободи особистості.

Е.В. Турута, О.О.Жидкова

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ И НЕЙТРАЛИЗАЦИЯ НЕГАТИВНЫХ ПОСЛЕДСТВИЙ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА И ОБЩЕСТВА

В современном обществе особая роль принадлежит информации и знаниям. Сегодня четко обозначился класс новых видов угроз и опасностей, связанных с применением новейших

технологических средств, которые обладают множеством вариантов своего проявления: искажение информации, фальсификация реальности виртуальными мирами, манипулирование сознанием людей, подмена целей и образа жизни навязанными стандартами. Перечисленные процессы и многие другие, прежде всего, обусловлены социальными аспектами информационного взаимодействия. Осмысление совокупности информационных процессов относительно обеспечения их безопасности обретает большое значение для общества. Качественно новый подход, рассматривающий информационную безопасность не только в конкретно-прикладных аспектах, а как внутреннее состояние всей социальной системы, представляется перспективным направлением в изучении проблем данной области, обеспечивающий эффективное функционирование и успешное развитие, как информационной сферы, так и социума в целом. На сегодняшний день, очевидно, что действующая система безопасности Украины должна организовать защиту основных прав и свобод, гарантировать равноправное участие всех субъектов информационного взаимодействия в системе глобальной безопасности.

Ключевые слова: информационные технологии, информационная безопасность, основные права и свободы личности.

O.V. Turuta, O.O. Zhydkova

FORECASTING AND NEUTRALIZATION OF NEGATIVE CONSEQUENCES OF USE OF INFORMATIONAL TECHNOLOGIES IN LIFE OF THE PERSON AND SOCIETY

In modern society the special role belongs to information and knowledge. Today class of new kinds of threats and dangers is accurately designated and it is connected to application of new technological means which have variety of its demonstration: perversion of information, falsification of reality by virtual world, manipulation of people's consciousness, change goals and way of living by imposed standards. All listed processes and many others first of all are stipulated by social aspects of informational interaction. Understanding of aggregate of informational processes concerning provision of their safety take a huge place for society. Qualitatively new approach, considering informational security not only in applied aspects but also as internal condition of the whole system, is a perspective direction in studying of problems of such area, providing effective functioning and successful development for both informational sphere and society as a whole. For today existing system of Ukraine's security must organize security of basic rights and liberties, guaranteed equal participation of all subjects of informational interaction in system of global security.

Key words: informational technologies, informational security, basic rights and liberties of personality.

Сьогодні інформаційна безпека виступає як важлива і необхідна умова безпечного існування всього світового співтовариства. Основною особливістю її змісту стає зростання значення гуманістичної спрямованості, яка в першу чергу дозволить нейтралізувати основні небезпеки і загрози інформаційного характеру, забезпечуючи безпечно використання інформаційних технологій в сучасному суспільстві.

У свою чергу, забезпечення загального доступу до інформації та інформаційних технологій, передбачає розширення масштабу соціальної бази інформаційної безпеки, що призведе до поглиблення державного, громадського та особистісного рівнів функціонування. Громадянське суспільство, приймаючи зобов'язання щодо забезпечення всіх категорій свого населення рівними можливостями, в тому числі і участі в інформаційній взаємодії, без сумнівів, зацікавлене в розширенні масштабів соціальної бази інформаційної безпеки.

Прийнято вважати, що технологія сама по собі нейтральна, в прямому сенсі вона не може будь-яким чином здійснювати негативний або позитивний вплив на розвиток суспільства. У той же час шляхи використання можливостей, що надаються інформаційними технологіями, можуть сприяти розвитку цінностей людини і її прав чи бути діаметрально протилежними цьому завданню. З ростом значення ролі

інформаційних технологій в повсякденному житті суспільства і людини зростає розуміння про необхідність регулювання процесу їх розвитку та застосування. Все більше актуальним стає питання про те, як не допустити довільне використання інформаційних технологій, але контролювати їх розвиток з урахуванням гуманістичної спрямованості розвитку інформаційного суспільства.

Інформаційне суспільство повинне стимулювати такий розвиток і використання інформаційних технологій, при яких їх переваги будуть оптимізовані, а негативний вплив зведено до мінімуму [1]. На наш погляд, в якості базового пріоритету майбутнього інформаційного суспільства необхідно розглядати забезпечення прав людини і її основних свобод. У зв'язку з цим, необхідно орієнтуватися на основні положення Загальної декларації прав людини [2], оскільки більшість з них мають особливе значення для розгляду соціальних і етичних аспектів інформаційних технологій і можливих способів їх використання. Так, наприклад, Загальна декларація прав людини у ст. 3 проголосила фундаментальне право людини на життя; у ст. 19 закріпила право на свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами, незалежно від державних кордонів; у ст. 27 задекларувала право кожної людини вільно брати участь у культурному житті суспільства, насолоджуватись мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами [2]. Дійсно, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволив збільшити показники збереження життя і здоров'я людини. Інформаційно-комунікаційні технології, формуючи соціальний глобальний інформаційний простір, зруйнували звичні уявлення про державні та географічні кордони. Вони з'єднали в єдине ціле існуючі та новостворені банки даних і бази знань, сформували світову інтелектуальну систему і цим сприяли розвитку процесів глобалізації в галузі науки, економіки, культури, освіти і т.д. Інформаційні технології, інтегруючи накопичену інформацію і знання за всю історію людства, створюють доступні інтелектуальні інструменти, які мають потужні технологічні можливості для вирішення різних завдань. Використання нових технологій значно підвищило рівень медичних досліджень і можливості технічних методів забезпечення безпеки в надзвичайних ситуаціях. Економічний ефект від використання інформаційно-комунікаційних технологій незаперечно підняв рівень якості життя сучасного суспільства. Одночасно з цим ті ж самі технології зробили життя людини технологічно проникним, відображаючи пряму залежність: чим більше людина користується благами і послугами, що надаються сучасними технологіями, тим її життя і особистість стають більш вразливими як в інформаційно-технологічному, так і в реальному середовищі. Наприклад, ті ж самі технології захисту безпеки, що стоять на сторожі конфіденційності комунікацій людини, модифікованим таким чином, що перетворюються в технології спостереження за її приватним життям, порушуючи всі раніше проголошені принципи Декларації. Необхідно відмітити, що питанню конфіденційності інформації в суспільстві вже давно притаманна особлива актуальність, яка породжує нові теми для обговорення. С. Уоррен і Л. Брандес вважають, що гідність, індивідуальність і конфіденційність особи є основоположними складовими поняття «незалежності» людини. Це «необхідна площина життя людини, яка знаходиться повністю під її контролем, область, яка є вільною від вторгнення ззовні» [3].

Залишається безперечним той факт, що забезпечення секретності інформації в інформаційних мережах підтримує і зберігає такі людські цінності, як безпека, психологічне здоров'я, самореалізація і душевний спокій. В іншому випадку слабкий рівень забезпечення секретності і конфіденційності різного роду інформації сприяє розвитку злочинного середовища, відкриваючи нові шляхи для економічних злочинів, торгівлі наркотиками, актам тероризму, вимагання тощо. Тому етичні правила ведення ділової практики вимагають забезпечення конфіденційності інформації про клієнтів,

яка може привести до втрати секретності. Інформація про кредитну картку, номер соціального страхування, вказівка як кодового слова дівочого прізвища матері, адреси та номери телефонів, що були вільно зібрані і розташовані в загальних базах, доступних в мережі Інтернет, – все це вже веде до втрати конфіденційності.

А. Уестін, один з дослідників теорії конфіденційності, вважає, що недоторканість приватного життя має особливе значення для забезпечення свободи і демократії [4]. Л. Хенкін вважає, що конфіденційність – важлива складова для автономії людської особистості [5]. Таким чином, вважаємо доцільним введення принципу конфіденційності в рамках теорії інформаційної етики, що сприятиме захисту моральних цінностей в процесі інформаційної взаємодії, а також допоможе забезпечити справедливий порядок в інформаційному середовищі.

Отже, надана технологіями безпечна анонімність аж ніяк не гарантує ефективність захисту конфіденційності особистості. Проблема зберігання та використання персональних даних приватними і державними установами сьогодні викликає ряд питань. Яких зобов'язань дотримуються приватні організації з охорони персональних даних? Які правила оперування особистими даними громадян (особливо в глобальних інформаційних мережах) діють для державних установ, чи існують такі взагалі? Дійсно, сама по собі процедура спостереження суперечить ідеї збереження прав людини, але при цьому необхідно згадати про питання безпеки, коли записи з камер відеоспостереження допомагали у встановленні фактів, подій, особистостей, які вчинили злочин, тощо. Дана проблема потребує детального аналізу кожного випадку. Можливо, в майбутньому політика безпеки і впровадження нових технологій вимагатиме згоди кожної людини щодо методів і варіантів її участі в системах інформаційно-комунікаційних технологій.

Зважаючи на те, як зростатиме вплив інформаційної технології, система поширення інформації та соціокультурних цінностей зобов'язана інформувати про проблеми інформаційної безпеки, права та обов'язки громадянина в даній сфері. Широкі верстви громадськості повинні явно відчувати той факт, що інформаційна технологія може, як завдавати шкоди цінностям людини, так і розвивати їх.

На наш погляд, максимальний ефект від зусиль, що докладаються на даному етапі популяризації знань в області інформаційної безпеки та інформаційної етики, буде виражатися в збільшенні кількості соціальних суб'єктів, які, не будучи професіоналами в сфері інформаційних технологій, філософії, юриспруденції або соціології, матимуть можливість здійснювати попередні оцінки поведінки суб'єктів суспільних відносин в інформаційному середовищі, виявляти і ідентифікувати виникаючі соціальні і етичні проблеми.

Насправді жодний з цих етапів популяризації етичного знання не має чітких меж, але всі перераховані «рівні аналізу» необхідні для досягнення головної мети – розвитку і захисту людських цінностей. Суспільство в особі кожного соціального суб'єкта має бути більш вразливе до всіх можливих наслідків використання інформаційної технології. Фахівці, що працюють в сфері інформаційних технологій, громадські діячі та політики, для підвищення ефективності результатів своєї діяльності зобов'язані мати відповідні навички і знання. У свою чергу, представники наукового середовища зобов'язані продовжувати поглиблювати розуміння соціального і етичного впливу обчислювальної техніки, займаючись теоретичними аналізами і дослідженнями.

Державна політика забезпечення інформаційної безпеки має включити в якості одного їх пріоритетних напрямків своєї діяльності організацію і підтримку наукових досліджень в області розробки і впровадження інформаційних технологій, а також аналізу і прогнозу результатів її використання. На наш погляд, головною метою даних досліджень, заснованих на принципах інформаційної етики, перш за все, повинні стати узагальнення досвіду, формування моделей і теоретичних концепцій, формулювання

рекомендацій для реалізації оптимальної системи інформаційної безпеки, прогнозування і нейтралізація можливих негативних ефектів застосування інформаційних технологій.

Крім того, важливим аспектом є створення педагогічних технологій щодо вивчення проблем інформаційної безпеки та формування інформаційної культури в процесі навчання в системі освіти. Забезпечення розробки та поширення наукових, науково-популярних, навчально-методичних матеріалів і літератури з проблем інформаційної безпеки, інформаційної етики та інформаційної культури суспільства. Здійснення підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів з метою організації навчального процесу на високому професійному рівні в системі вузівської, шкільної освіти, професійної підготовки фахівців, які сприяють формуванню ефективної системи інформаційної безпеки.

Також, до функції держави належить обов'язок вселити повагу до прийнятих норм морального регулювання застосування інформаційних технологій і втілювати їх у життя. Інформаційна етика зобов'язана привести соціум до усвідомлення принципів, на яких в подальшому необхідно будувати інформаційне суспільство. У той же час, зазначені принципи мають знайти екстраполяцію в утвердженні прав, які відстоюють.

Важливо відзначити, що інформаційні технології завжди знаходяться в стані постійної зміни та інновацій. Ще п'ятнадцять років тому навряд чи можливо було уявити масштаби соціальних змін, які відбудуться після впровадження мережі Інтернет. Навіть якщо суспільство не в змозі передбачити всі можливі результати застосування інформаційних технологій, важливо спробувати уявити ймовірні зміни від використання нових технологій. На необхідності подібної роботи наголошує Дж. Мур: «Філософи зобов'язані звернути особливу увагу на технології, що розвиваються, і здійснити максимальний вплив на розробку цих технологій ще на ранній стадії, до того, як вони зроблять негативний вплив на людину і її моральні цінності» [6]. Нові рішення в області інформаційних технологій, що з'являються з великою швидкістю, здійснюють найбезпосередніший вплив на суспільство, тому виникає нагальна потреба враховувати наслідки їх застосування. Висока швидкість технологічних змін потребує сьогодні від людини відповідального використання і передбачення можливих наслідків потенційного впливу інформаційних технологій вже на стадіях їх розробки.

Таким чином, ми переконані, що права і фундаментальні свободи людини, захист яких становить одне з основних завдань інформаційної етики в рамках інформаційної безпеки, в цілому не повинні залежати від наслідків застосування інформаційних технологій. Вони являють собою своєрідний етичний мінімум, що задає орієнтир майбутнього гуманістичного спрямування розвитку суспільства. На підставі чого можна зробити висновок, що нова етика інформаційного суспільства здатна передбачати і впливати на результати використання інформаційно-комунікаційних технологій.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Этические аспекты новых технологий. Обзор. – Москва: Права человека, 2007. – С. 17.
- 2 Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – URL://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 22.09.2017).
3. Warren S., Brandeis L. Privacy, photography, and the press // Harvard Law Review. – Cambridge, 1891. – Vol. 4. – P. 111.
4. Westin A. Privacy and Freedom. – New York: Atheneum Press, 1967.
5. Henkin L. Privacy and autonomy // Columbia Law Review. – 1974. – Vol. 77.
6. Moor J. Why We Need Better Ethics for Emerging Technologies // Ethics and Information Technology. – 2005. – Vol. 7(3).